

Elzas-Vogezes

Zwarte Woud

Kaart en
toeristische
sites

De regio's in deze gids:

(Zie de kaart aan de binnenzijde van het omslag)

1 De regio rond Straatsburg
en de middelhoge Vogezes	blz. 85
2 Colmar en de wijngaarden van de Elzas	blz. 173
3 Mulhouse en de Elzasser Jura	blz. 239
4 De zuidelijke Vogezes	blz. 277
5 De regio rond Saverne
en de noordelijke Vogezes	blz. 343
6 Uitstapjes naar het Zwarte Woud	blz. 409

Elzas-Vogezes

Zwarte Woud

Inhoud

1/ DE REIS VOORBEREIDEN

Reistips..... 10

NAAR DE ELZAS EN DE VOGEZEN

Met de auto..... 14

Met de trein..... 14

Met het vliegtuig..... 14

VOOR HET VERTREK

Het weer..... 16

Nuttige adressen..... 16

Overnachten..... 17

Uit eten..... 18

WAT IS ER TE DOEN?

Rubrieken in alfabetische
volgorde..... 20

MET HET GEZIN

Bezienswaardigheden
en activiteiten..... 26

MEMO

Evenementen..... 28

Leestips..... 30

2/ ELZAS-VOGEZEN ONDER DE LOEP

ELZAS-VOGEZEN VANDAAG

Portretten..... 34

Economie en bedrijvigheid..... 37

Enkele beroemdheden
uit de Elzas..... 39

TRADITIES EN LEVENSKUNST

Folklore en feesten..... 42

Rond kerst..... 43

Gastronomie..... 44

Wijn, bier en sterkedrank..... 46

GESCHIEDENIS

Elzas, het begin..... 48

Oorlog na oorlog..... 50

Een industrieel verleden..... 55

Europa..... 56

KUNST EN ARCHITECTUUR

Religieuze bouwkunst..... 58

Burgerlijke bouwkunst..... 59

ABC van de architectuur..... 61

Traditionele woningbouw..... 64

Kastelen, vestingen en de
Maginotlinie..... 66

De Maginotlinie..... 68

Figuratieve kunst..... 72

NATUUR EN LANDSCHAP

Het landschap..... 74

Natuurlijke rijkdommen..... 78

Een buitengewone fauna..... 79

Milieu..... 80

3/ STEDEN EN BEZIENSWAARDIGHEDEN

1 DE REGIO ROND STRAATSBURG EN DE MIDDELHOGE VOGEZEN

Straatsburg.....	88
Haguenau.....	116
Pfaffenhoffen.....	124
Het noordelijke Rijndal.....	126
Molsheim.....	133
Le Struthof.....	140
Rosheim.....	143
Obernai.....	145
Mont Sainte-Odile.....	150
Le Hohwald.....	153
Andlau.....	159
Sélestat.....	162
Château du Haut-Koenigsbourg.....	169

2 COLMAR EN DE WIJNGAARDEN VAN DE ELZAS

Colmar.....	176
Route des Vins.....	188
Ribeauvillé.....	200
Riquewihr.....	206
Kaysersberg.....	211
Turckheim.....	216
Eguisheim.....	218
Rouffach.....	222
Guebwiller.....	225
Église de Murbach.....	229
Soultz-Haut-Rhin.....	231
Thann.....	233

3 MULHOUSE EN DE ELZASSER JURA

Mulhouse.....	240
Écomusée d'Alsace.....	256
Ensisheim.....	258
Neuf-Brisach.....	260
Het zuidelijke Rijndal.....	263
Altkirch.....	269
De Sundgau.....	272

4 DE ZUIDELIJKE VOGEZEN

Parc Naturel Régional des Ballons des Vosges.....	280
Vallée de la Thur.....	290
Munster.....	294
Massif du Petit Ballon.....	302
Val d'Orbey.....	304
Gérardmer.....	309
Route des Crêtes.....	318
Saint-Dié-des-Vosges.....	326
Col d'Urbeis en Val de Villé.....	331
Sainte-Marie-aux-Mines.....	336

5 DE REGIO ROND SAVERNE EN DE NOORDELIJKE VOGEZEN

Massif du Donon.....	346
Wangenbourg.....	350
Marmoutier.....	352
Saverne.....	355
Parc Naturel Régional des Vosges du Nord.....	364
Neuwiller-lès-Saverne.....	380
Bouxwiller.....	382
La Petite-Pierre.....	386
Niederbronn-les-Bains.....	393
Bitche.....	396
Wissembourg.....	400

6 UITSTAPJES NAAR HET ZWARTE WOOD

Baden-Baden.....	412
Badische Weinstraße.....	420
Europa-Park.....	434
Freiburg im Breisgau.....	439

Woordenlijst.....	448
Register.....	460
Kaarten en plattegronden.....	469

Naar de Elzas en de Vogezes

Met de auto

GROTE VERKEERSADERS

De **A4** of Autoroute de l'Est loopt van Parijs naar Straatsburg via Verdun, Metz en Saverne met aansluitend de **A352** tot Obernai. De **A31** Luxembourg-Dijon loopt door de Vogezes en gaat via de **A6** naar Lyon. De **A35** verbindt Obernai, Colmar, Mulhouse en Basel. De **A36** gaat van Besançon naar Mulhouse en door naar Karlsruhe.

Verkeersinformatie:

☎ 08 92 68 10 77 - www.autoroutes.fr

Tolwegen:

Parijs-Straatsburg: € 37,40

Lyon-Straatsburg: € 29,20

Bordeaux-Straatsburg: € 53,00

Nantes-Straatsburg: € 73,30

MICHELINKAARTEN

Kaart van Frankrijk: kaart 721

Overzichtskaart 516 (Alsace, Lorraine)

Kaart van de departementen

314 (Haute-Saône, Vosges) en **315** (Bas-Rhin, Haut-Rhin, Territoire de Belfort).

Zoomkaart 131 (Forêt-Noire, Alsace)

Online: www.ViaMichelin.fr

Met de trein

INLICHTINGEN EN RESERVERINGEN IN FRANKRIJK

☎ 36 35 (€ 0,34 per minuut) - www.voyages-sncf.com.

TGV

De **TGV Est-Européen** rijdt vanuit Parijs naar Straatsburg (2.20 uur), en naar Colmar en Mulhouse (3 uur).

De **TGV Rhin-Rhône** rijdt tussen Mulhouse en Dijon. Mulhouse ligt 2.40 uur van Parijs, 2.50 uur van Lyon, 4 uur van Lille en 4.39 uur van Marseille. Straatsburg ligt 2 uur van Dijon en 3.15 uur van Lyon.

EUROCITY-TREINEN

3 à 4 keer per dag rijden vanuit Brussel de Vauban- en Iris-treinen naar Basel, via Luxemburg (3 uur), Straatsburg, Colmar en Mulhouse (6 uur).

🌐 www.voyages-sncf.com

www.b-europe.com

www.sncb-europe.com

REGIONALE INTERCITYTREINEN

TER-treinen vanuit de grote steden bedienen de hele regio. Enkele voorbeelden van trajecten: van Straatsburg naar Mulhouse 1 uur, naar Colmar 40 min., naar Sainte-Marie-aux-Mines 1.12 uur.

🌐 www.ter-sncf.com

Met het vliegtuig

Vanaf Schiphol en Zaventem gaan vluchten (vaak via Parijs) naar Straatsburg (Aéroport International), Basel-Mulhouse (EuroAirport) en Metz-Nancy-Lorraine.

LUCHTVAARTMAATSCHAPPIJEN

Air France – in Nederland:

NAAR DE ELZAS EN DE VOGEZEN

☎ 020 6545720 - www.airfrance.nl
in België: ☎ 070 222466 -
www.airfrance.be

KLM - in Nederland: ☎ 020 4747747
- www.klm.nl
in België ☎ 070 225335 -
www.klm.be

Brussels Airlines – Vluchten tussen
Brussel en Straatsburg.
www.brusselsairlines.com

LUCHTHAVENS

**Aéroport Strasbourg
International** – 67960 Entzheim -
☎ 03 88 64 67 67 - www.strasbourg.aeroport.fr - Iedere 20 of 40 minu-
ten rijdt een pendelbus of -tram

naar het stadscentrum - € 4,90 en-
keltje, € 9 retour - Treinverbinding
(4 x per uur) naar het treinstation in
9 minuten, voor € 2,90.

**Flughaven Karlsruhe / Baden-
Baden** – Ongeveer 40 km ten
noordoosten van Straatsburg.
Voornamelijk budgetmaatschap-
pijen, vluchten naar diverse steden
in Europa. ☎ (07229) 66 20 00 -
www.badenairpark.de.

**Aéroport de Bâle-Mulhouse-
Fribourg (EuroAirport)** – ☎ 03 89
90 31 11 - www.euroairport.com.
Pendelbus nr 11 (www.distribus.com) om de 30 minuten naar station
Saint Louis (5 min.) - € 1.

AFSTAND

	Colmar	Gérardmer	Mulhouse	Saverne	Straatsburg
Caen	690	667	708	687	725
Colmar	-	54	45	87	74
Dijon	254	237	221	308	335
Gérardmer	54	-	86	114	118
Lille	555	512	581	482	520
Limoges	652	631	620	736	733
Lyon	414	392	381	497	494
Marseille	725	703	692	809	805
Metz	206	163	233	124	163
Mulhouse	45	86	-	128	116
Nancy	148	106	175	112	156
Nantes	823	779	819	825	864
Parijs	452	430	470	450	488
Saverne	87	114	128	-	50
Straatsburg	74	118	116	50	-
Toulouse	866	845	834	950	947

Voor het vertrek

Het weer

INFORMATIE

Infolijn Météo France – ☎ 32 50.
Weerbericht departementen –
 ☎ 0 899 71 02 gevolgd door het
 nummer van het departement
 (€ 0,34 per minuut) - www.meteo.fr.

KLIMAAT

De Elzas heeft een landklimaat: lange, koude winters en vaak warme zomers. Het regent of sneeuwt vaak fors: onweersbuien 's zomers, dikke pakken sneeuw 's winters. Het reliëf zorgt voor microklimaten met eigen weersomstandigheden. Daardoor is Colmar de op één na droogste stad van Frankrijk. De beste periode om deze regio te bezoeken is zonder meer de lente, met veel licht en rustige omstandigheden vanaf april.

Nuttige adressen

REGIONALE TOERISTISCHE ORGANISATIES

Elzas – 20A rue Berthe-Molly - 68005 Colmar - ☎ 03 89 24 73 50 - www.tourisme-alsace.com.

Lotharingen – Abbaye des Prémontrés - BP 97 - 54704 Pont-à-Mousson Cedex - ☎ 03 83 80 01 80 - www.tourisme-lorraine.fr.

DEPARTEMENTALE TOERISTISCHE ORGANISATIES

Bas-Rhin – Agence de Développement Touristique du Bas-Rhin - 4 rue Bartisch - 67100 Strasbourg -

☎ 03 88 15 45 88 - www.tourisme67.com.

Haut-Rhin – Agence de Développement Touristique de Haute-Alsace - 1 rue Schlumberger - BP 60337 - 68000 Colmar - ☎ 03 89 20 10 68 - www.haute-alsacetourisme.com.

Vosges – Av. du Gén.-de-Gaulle - BP 80018 - 88001 Épinal Cedex - ☎ 03 29 82 45 03 - www.tourismevosges.fr.

MAISONS DE PAYS

Maison de l'Alsace – 39 av. des Champs-Élysées - 75008 Paris - ☎ 01 53 83 10 10 - www.maison-alsace.com.

Het Huis van de Elzas heeft documentatie over de Elzas en de Vogezen, inlichtingen over rondritten en verblijfsmogelijkheden.

Espace Vosges – Maison du Tourisme - Aire de Lorraine-Sandaucourt-la-Trelle - A 31 - 88170 Sandaucourt - ☎ 03 29 94 66 60.

TOERISTENBUREAU

📍 De adressen van de toeristenbureaus vindt u terug aan het begin van elk hoofdstuk onder 'Inlichtingen'.
 Online: www.tourisme.fr.

WEBSITES

www.tourisme-alsace.com (ook in het Nederlands)
www.massif-des-vosges.com
www.musees-alsace.org
www.alsace-culture.com
www.region-alsace.eu

TOERISME VOOR MENSEN MET EEN BEPERKING

Het symbooltje geeft aan dat de bezienswaardigheden ook toegankelijk zijn voor mensen met een lichamelijke beperking.

Toeristische locaties

Controleer welke locaties het label **Tourisme et Handicap** hebben. Ga naar www.entreprises.gouv.fr/marques-nationales-tourisme/presentation-tourisme-et-handicap, en klik daar op het blauwe logo 'Tourisme et Handicap'.

Association Tourisme et Handicaps – 43 rue Marx-Dormoy - 75018 Paris - ☎ 01 44 11 10 41 - www.tourisme-handicaps.org.

Association des Paralysés de France – www.apf.asso.fr

Openbaar vervoer – De gids *Mobilité réduite* is gratis beschikbaar op de stations en in SNCF-winkels.

SNCF Accès Plus – ☎ 0 890 640 650 (€ 0,11 per minuut, 7.00-22.00 u). Gratis dienstverlening om het reizen voor personen met een beperking te vergemakkelijken. Reserveer 48 uur voor vertrek. Beschikbaar op 350 stations in Frankrijk. Online: www.accessibilite.sncf.com.

Vliegtuig – De dienst **Saphir** van Air France verleent mensen met een lichamelijke beperking assistentie - ☎ 09 69 36 72 77 - www.airfrance.fr.

Overnachten

In het adresboekje aan het einde van elke beschrijving van een stad, regio of bezienswaardigheid vindt u onze selectie van overnachtingsadressen. De aangeduide prijzen zijn de minimum- en maximumprijs voor een tweepersoonskamer in het hoogseizoen.

ONZE SELECTIE

De etablissementen zijn ingedeeld volgens de volgende prijscatego-

riën: goedkoop, doorsneeprijzen, wat meer luxe en pure verwennerij (tabel blz. 19). Zie ook **Le Guide Michelin France** en **Le Guide Camping Michelin France**.

VAN TEVOREN PLANNEN

Reserveringscentrales

Fédération Nationale des Services de Réservation Loisirs-Accueil – www.loisirs-accueil.fr.

Fédération Nationale Clévacances France – 54 bd de l'Embouchure - CS 22361 - 31022 Toulouse Cedex - ☎ 05 61 13 55 66 - www.clevacances.com.

Woningverhuur

www.abritel.fr; www.1000gites.com; www.homelidays.com; www.a-gites.com; www.pour-les-vacances.com; www.vacances-explorimmo.com; www.fr.lastminute.com; www.terres-de-vacances.com.

Vakantie op het platteland

Fédération des Stations Vertes de Vacances et Villages de Neige – BP 71698 - 21016 Dijon Cedex - ☎ 03 80 54 10 50 - www.stationverte.com. De Elzas telt elf bestemmingen van goede kwaliteit die geschikt zijn voor gezinnen.

Bienvenue à la Ferme – De gids *Bienvenue à la ferme* bevat een overzicht van boerderijherbergen, boerencampings, vakantieboerderijen en dergelijke, en wordt uitgegeven door Les Chambres d'Agriculture (service Agriculture et Tourisme - 9 av. George-V - 75008 Paris - ☎ 01 53 57 11 50). Hij is te koop in de boekhandel. U kunt adressen ook opzoeken via www.bienvenue-a-la-ferme.com. Er is een speciale uitgave voor de **Vogezes** die u gratis kunt aanvragen bij de Chambre d'Agriculture des Vosges (Relais Agriculture et Tourisme - 17 rue André-Vitu - La Colombière - BP 598 - 88026 Épinal Cedex - ☎ 03 29 29 23 55 - <http://>

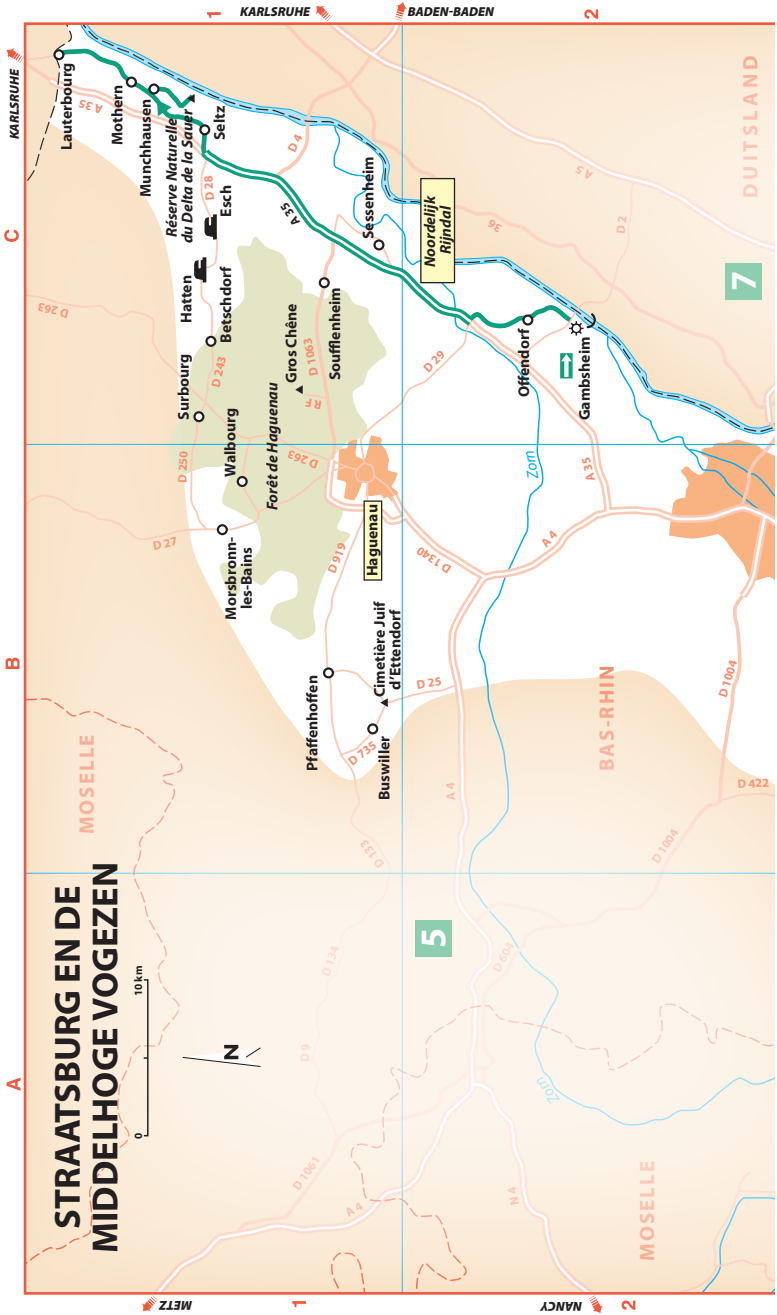
meer adressen

De regio rond Straatsburg en de middelhoge Vogezen **1**

Michelinkaart 315 – Bas-Rhin (67)

▶ STRAATSBURG/STRASBOURG ★★★	88
Ten noorden van Straatsburg:	
▶ HAGUENAU ★	116
▶ PFAFFENHOFFEN	124
Van de noordgrens naar Marckolsheim, 68 km ten zuiden van Straatsburg:	
▶ HET NOORDELIJKE RIJNDAL ★	126
Ten westen en zuidwesten van Straatsburg:	
▶ MOLSCHEIM ★	133
▶ LE STRUTHOF★★	140
▶ ROSHEIM ★	143
▶ OBERNAI ★★	145
▶ MONT SAINTE-ODILE ★★	150
▶ LE HOHWALD ★★	153
▶ ANDLAU ★	159
▶ SÉLESTAT ★	162
▶ CHÂTEAU DU HAUT-KENIGSBURG ★★	169

ROND STRAATSBURG EN DE MIDDENHOGE VOGEZEN

Straatsburg/Strasbourg

271.782 inwoners (agglomeratie: 427.245 inwoners) – Bas-Rhin (67)

Straatsburg is een van de twee 'hoofdsteden' van Europa. Hier zetelen het Europese Parlement en de Raad van Europa; een echte hoofdstad, maar op mensenmaat. De stad speelt al sinds de middeleeuwen een voorhoederol en is in onze tijd de uitdaging om schoonheid en milieubescherming te combineren succesvol aangegaan. Straatsburg ligt midden in de Elzas. Hier vindt u alle regionale, gastronomische specialiteiten: ganzenlever, wijn, chocolade en brandewijn trekken fijnproevers uit de hele wereld.

ADRESBOEKJE: BLZ. 108

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – 17 place de la Cathédrale - 67082 Straatsburg - ☎ 03 88 52 28 28 - www.otstrasbourg.fr - 9.00-19.00 u - 2de bureau: place de la Gare.

Rondleidingen – ☎ 03 88 52 28 20 - www.ot-strasbourg.fr - inlichtingen bij het toeristenbureau - € 6,80 (tot 18 jaar € 3,40) - de stad ontdekken (1.30 uur) onder leiding van een door het Franse ministerie van Cultuur en Communicatie erkende gids (zie ook Adresboekje, blz. 108).

Strasbourg Pass – De 'Strasbourg Pass' en de 'Strasbourg Pass Junior' (3 jaar geldig) geven recht op gratis entrees en 50% korting op rondleidingen. Te koop bij de balie van het toeristenbureau - place de la Cathédrale en place de la Gare - € 14 (kinderen € 7).

LIGGING

Regiokaart B2-3 (blz. 86-87) – *Michelin*kaart 315 K5. De internationale luchthaven van Straatsburg ligt 10 km van het centrum. De TGV rijdt in 2.20 uur van Parijs naar Straatsburg.

PARKEREN

Parkeerterreinen in het centrum en aan de rand van de stad. Neem de tram of de fiets voor verplaatsingen binnen de stad.

AANRADERS

De kathedraal en het plein, La Petite France, het Palais Rohan en zijn muzea. De kerstmarkt geniet grote faam.

PLANNING

Om de grootste rijkdommen van Straatsburg te zien, zijn zeker drie dagen nodig. De moeite waard zijn onder meer de kathedraal en de wijk eromheen met een bezoek aan het Palais Rohan, La Petite France en het Musée d'Art Moderne et Contemporain, de Europese wijk en de Orangerie; een boottochtje op de Ill en een bezoek aan het Musée Alsacien.

MET KINDEREN

Genieten van het uitzicht vanaf de spits van de kathedraal of het schouwspel van de astronomische klok (voor 12.00 u aanwezig zijn), le Vaisseau, het Musée du Chocolat in Geispolsheim en Natura Parc in Ostwald.

Van vissersdorp tot Europees centrum

'STAD DER WEGEN'

Vanaf 12 v.Chr. verandert het vissers- en jagersdorp, dat aan het Romeinse militaire kamp *Argentoratum* grenst, in korte tijd in een welvarende stad en een verkeersknooppunt, *Strateburgum* genoemd: 'stad der wegen'. De strategische ligging betekent ook dat de stad te maken krijgt met diverse invasies uit het oosten en talloze malen wordt verwoest, platgebrand, geplunderd en weer opgebouwd. Gelukkig is de stad in de loop van de geschiedenis ook het toneel van verzoeningen. In 842 zweren twee zonen van Lodewijk de Vrome en hun soldaten elkaar trouw in de zogenoemde **Serment de Strasbourg**. Het document blijft beroemd omdat het, voor zover bekend, de eerste officiële tekst bevat die zowel in een Romaanse als in een Germaanse taal is geschreven.

BEROEMDHEDEN IN STRAATSBURG

Straatsburg, een vrijstad in het keizerrijk, is in de 15de en 16de eeuw de bakermat van een invloedrijk humanisme, met onder anderen Gutenberg, en een ingrijpende religieuze hervorming, met Calvijn. In 1725 trouwt Lodewijk XV met Maria Leszczyńska in de Notre-Dame. In 1770 wordt Marie-Antoinette, op weg van Wenen om de latere Lodewijk XVI te huwen, in de kathedraal opgewacht door Louis de Rohan. De stad is getuige van grote artistieke producten: concerten van Mozart, Goethe studeert aan de vermaarde universiteit, er verrijzen herenhuisen naar Parijs' model en het prestigieuze Palais Rohan wordt gebouwd.

FRANS?

In **1870** wordt de stad ingenomen door de Duitsers, na een lange belegering en zware bombardementen. De nieuwe hoofdstad van het Reichsland Elzas-Lotharingen blijft groeien. De bouwstijl wordt beïnvloed door de Pruisische architectuur, vaak massief maar met een neobarokke uitstraling. De volgende twee oorlogen wordt de grensstad heen en weer geslingerd tussen twee nationaliteiten: de stad wordt in 1918 opnieuw Frans en kent, net zoals alle steden in de Elzas- en Moezelstreek, een nieuwe Duitse periode tussen 1940 en 1944. De stad wordt op 23 november 1944 door generaal Leclerc bevrijd.

OP DE EERSTE PLAATS EUROPEES

Al voor het einde van het laatste wereldconflict groeide het idee dat een definitieve verzoening tussen de oorlogvoerende mogendheden moest leiden tot het aanwijzen van een symboolstad: Straatsburg, gelegen aan een grote rivier, ooit vol militaire bolwerken, nu een verbindingroute bij uitstek: de Rijn. De **Raad van Europa**, waarvan nu 47 landen lid zijn, is op 5 mei 1949 opgericht. Dit raadgevende orgaan adviseert regeringen, werkt conventies uit die bindend zijn voor de ondertekenende landen en harmoniseert de nationale wetgevingen op allerlei terreinen die van gemeenschappelijk belang zijn. De bekendste is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (1950). De Raad van Europa staat los van het **Europees Parlement**, samengesteld uit afgevaardigden die sinds 1979 bij algemene verkiezingen worden gekozen door de burgers van elke lidstaat. Het heeft adviserende, budgettaire, en controlerende bevoegdheden. De overige organen van de Europese Unie bevinden zich in Luxemburg en Brussel.

DE ZUIDELIJKE VOGEZEN

De **Col de Prayé**, op de bergkam van de Vogezen, vormde vroeger de grens met Duitsland. De weg leidt naar de **Col du Donon**, het eindpunt van de route (blz. 346).

SAINT-DIÉ-DES-VOSGES: ADRESBOEKJE

OVERNACHTEN

DOORSNEEPRIJZEN

Le Régal – 189 rue d'Épinal -
☎ 03 29 56 61 41 - www.leregal.fr -
P - 39 kamers € 65 - ☞ € 7,50 - res-
taurant € 26,50/48, lunchmenu € 17
(gesl. za lunch, ma lunch, zo-avond
en 1-15 aug., 20-31 dec.). Aan de
rand van de stad, tussen bossen
en geurige zagerijen, wordt u
hartelijk en correct verwelkomd.
Comfortabele kamers (klassiek
of heel 'eigentijds' in de nieuwe
vleugel). Het restaurant staat goed
bekend (*arrangement, logies en
maaltijd* € 68). De kinderen kunnen
in het park spelen of naar de zwan-
en wallaby's kijken.

**Chambre d'hôte Le Bout du
Chemin** – 6 rue d'Hadremont -
88580 Saulcy-sur-Meurthe -
☎ 03 29 50 90 13 - bourg.
jean-claude@wanadoo.fr - P - ☞ -
5 kamers € 50/60 ☞. Dit adres ligt
vlak bij St-Dié. De kamers hebben
een eigen terras, met uitzicht op
de reeën en de eekhoorns. De zit-
kamer met open haard en piano
en de veranda die uitkomt op
het park zijn twee extra troeven.
Er zijn diverse restaurants in het
dorp.

WAT MEER LUXE

Ibis – 5 quai Jeanne-d'Arc -
☎ 03 29 42 24 22 - www.ibishotel.com - 58 kamers € 64/84 - ☞ € 9.
De kamers van dit hotel aan de
oever van de Meurthe zijn welis-
waar klein, maar ingericht volgens
de hedendaagse stijl van de hotel-
keten. Vraag een kamer met uit-
zicht op de rivier. Bistro-restaurant
in biercaféstijl (veel houtwerk)
met kleine kaart.

UIT ETEN

DOORSNEEPRIJZEN

Voyageurs – 22 rue d'Hellieule -
☎ 03 29 56 21 56 - [www.restaurant-
des-voyageurs.fr](http://www.restaurant-des-voyageurs.fr) - gesl. 2 weken be-
gin aug., 1 week in jan., zo-avond en
ma - € 25/38, lunchmenu € 20. In de
gele eetzaal worden traditionele
gerechten geserveerd (zelfge-
maakte desserts, verse produc-
ten). Wijnen uit de Elzas.

Pisciculture Ste-Odile –
27 rue Ste-Odile - 88480 Étival-
Clairefontaine - ☎ 03 29 41 40 83 -
wo-zo 9.00-13.00 en 15.00-19.00 u
- gesl. half jan-eind feb. Viskwekerij
met forellen, snoeken, palingen,
rivierkreeften enz. Op het menu:
terrine van forel met mirabellen,
forelmousse met kruiden, forelfi-
lets en gerookte paling.

WINKELN

Papeteries Clairefontaine –
19 rue de l'Abbaye - 88480 Étival-
Clairefontaine - ☎ 03 29 42 42 42 -
www.clairefontaine.com - vraag
inlichtingen over openingstijden -
gesl. 15 juli-1 sept. Snuif de geuren
van vroeger op en bekijk het
productieproces van papier (rond-
leiding 1.30-2 uur).

EVENEMENTEN

**Internationaal Festival van de
Geografie** – 1ste za en zo van okt. -
☎ 03 29 42 22 22 - [www.fig.saint-
die-des-vosges.fr](http://www.fig.saint-
die-des-vosges.fr).

**Aflossing van de wacht van de
prinsen van Salm** – *Sommige zo
ochtenden in juli-aug. in Senones* -
☎ 03 29 57 91 03 -
www.paysdesabbayes.com.

Maison du Val de Villé, Musée d'Arts et Traditions Populaires, het klaslokaal
Christophe Dumoulin/Maison du Val de Villé

Col d'Urbeis en Val de Villé

Vosges (88) en Bas-Rhin (67)

De Col d'Urbeis, tussen Sélestat en St-Dié-des-Vosges, is een absoluut wandelparadijs. De pas ligt op het kruispunt tussen de valleien van de Fave en de Giessen. De Club Vosgien zet voortdurend nieuwe routes uit en onderhoudt honderden kilometers wandelpaden. Een unieke kans om u te goed te doen aan allerlei wilde vruchten, zoals blauwe bosbessen en frambozen. Vergeet de kersen niet, en ook niet een bezoek aan de kirschstokers van het Villédal.

4

ADRESBOEKJE: BLZ. 334

INLICHTINGEN

Toeristenbureau van Val de Villé – 14 place du Marché - 67220 Villé - ☎ 03 88 57 11 69 - www.ot-valdeville.fr - juli-aug.: ma-za 9.00-12.30 en 13.30-19.00, zo, feestd. 10.00-13.00 u; juni en sept.: 9.00-12.00 en 14.00-18.00 u; rest v.h. jaar: dag, behalve zo, feestd. 10.00-12.00 u (vanaf 9.30 u feb.-mei, okt. en dec.) en 14.00-17.00 u.

LIGGING

Regiokaart C1 (blz. 278-279) – Michelinkaart 315 H7. De Col d'Urbeis ligt tussen St-Dié-des-Vosges en Sélestat, op de grens van het departement Bas-Rhin.

AANRADER

Maison du Val de Villé in Albé.

Rondritten Detailkaart hieronder

★ FAVEDAL EN GIESSENDAL

🕒 *Route van 22 km vanuit Provenchères-sur-Fave, in blauw aangegeven op de kaart hieronder. Reken op ongeveer 45 min.*

Provenchères-sur-Fave B1

Stadje aan de voet van de Ormont, aan beide kanten van de rivier.

Volg vanuit Provenchères de weg door het Favedal, die na veel bochten door de bossen voert en uitkomt bij de **Col d'Urbeis** (602 m), met uitzicht op het ingezonken stuk van het Vogezenmassief. Wat verderop bevindt zich aan de rechterkant, onder aan de weg, een voormalige mijn waar grijs, zilverhoudend koper ontgonnen werd.

Bij het binnenrijden van het oude mijnstadje Urbeis met zijn grote boerderijen verrijzen na 2 km de ruïnes van het Château de Bilstein. Rijd het dal van de Giessen in, de rivier van Urbeis.

Laat in de bebouwde kom van Fouchy de weg naar de Col de Fouchy (blz. 334) rechts liggen; als u tenminste niet naar Ste-Marie of le Haut-Kœnigsbourg wilt.

Villé C1

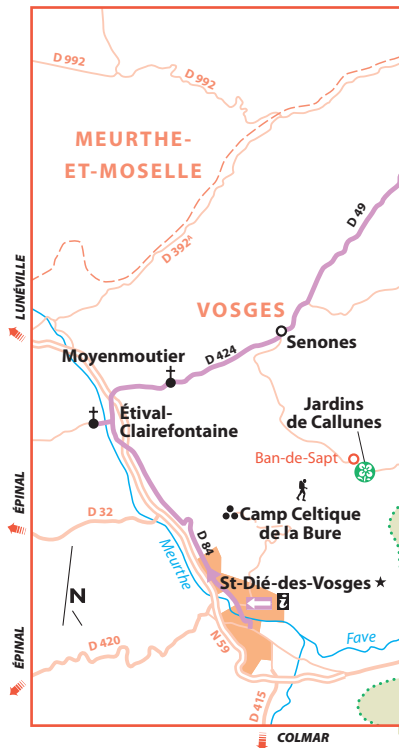
In 1944 kreeg de stad het zwaar te verduren. Er zijn slechts enkele fraaie huizen uit de 16de en 18de eeuw bewaard die prachtig rond de place du Marché staan, waar elke woensdagochtend een kleine markt is.

's Zomers is hier een ambachtelijke markt (do 17.00-20.00 u) waar u kunt genieten van de plaatselijke specialiteiten.

★ Albé C1

Het prachtige dorpje tussen de wijngaarden is genoemd naar de beek die erdoorheen loopt. Albé is beroemd om de wijnhuizen 'met galerijen', waar de stal en de kelder naast elkaar liggen.

Het kleine, interessante **Maison-Musée du Val de Villé** ligt aan beide zijden van een grote lindeboom 4 place du Tilleul - ☎ 03 88 57 08 42 - www.maisondupaldeville.com - juli-aug.: di-vr 10.00-12.00 en 14.00-18.00 u (wo 20.00 u afh. van het programma), za, zo, feestd. 14.00-18.00 u; april-juni, sept.-okt. en dec.: do-zo, feestd. 14.00-18.00 u - gesl. paaszondag, 25 dec. - € 3,35 (tot 12 jaar gratis) - audiogids. Elk vertrek van deze voormalige Vogeziëse boerderij (1709) laat tot in het kleinste detail het leven van de

COL D'URBEIS EN VAL DE VILLÉ

inwoners van de Villévallei zien, van de 18de tot het begin van de 20ste eeuw. Het bezoek gaat verder in het museum (1878) aan de andere kant van het plein, waar tijdelijke tentoonstellingen worden gehouden.

ROUTE VAN DE COL DE STEIGE

Route van 19 km tussen de Col d'Urbeis en de regio Hohwald, in oranje aangegeven op de kaart hieronder. Reken op ongeveer 2 uur.

Neem op de **Col d'Urbeis** (zie hiernaast) de D214.

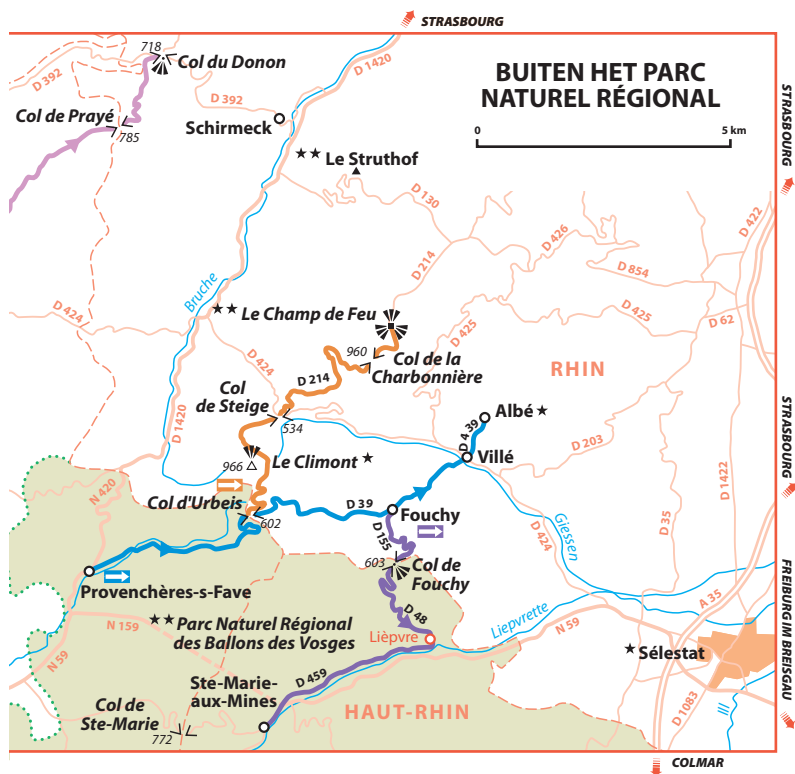
★ **Le Climont C1**

1.30 uur lopen heen en terug. Aan de noordrand van Climont, 300 m voorbij de kerk, ziet u een klein houten bordje boven u dat het begin van het pad aangeeft dat uitkomt op een kruispunt, links van de D214.

Dit steile, smalle pad is op veel plaatsen overgroeid met planten (volg de bewegwijzering: gele kruisen) en komt uit op een dwarsliggende bosweg. Ga hier linksaf.

Neem op het kruispunt dicht bij de top het pad rechts omhoog.

Het pad loopt naar de voet van de Tour Euting, helemaal boven aan de bosrijke top van Le Climont (966 m), waar u een schitterend uitzicht hebt. De uitkijktoren is in 1897 gebouwd door de Club Vosgien van Straatsburg. Boven de ingang ziet u een afbeelding van de voorzitter in die tijd, Jules Euting. Vanaf

DE ZUIDELIJKE VOGEZEN

de toren (78 treden) hebt u fraai **uitzicht**★ op de Vogezen: links de Bruchevallei, in het noorden de Donon, en rechts de Champ du Feu met zijn toren.

Keer terug naar de D214 en rijd naar de **Col de Steige** (534 m), met een mooi uitzicht naar het zuidwesten op Le Climont.

De route gaat vervolgens verder naar de **Col de la Charbonnière** en daarna de **Champ du Feu**★★ (zie *Le Hohwald*, blz. 153), Andlau, de Mont Ste-Odile en de regio rond Obernai.

★ ROUTE VAN DE COL DE FOUCHY C1

📍 Route van 13 km vanuit Fouchy, in paars aangegeven op de kaart (blz. 333). Reken op ongeveer 30 min. Sla in Fouchy rechts af de D155 op.

De Route du Col de Fouchy verbindt het dal van de Urbeis met dat van de Liepvrette. Vervolgens loopt de route omhoog tot het Noirceuxdalletje en dat van Froide-Fontaine en daarna kunt u doorrijden naar Ste-Marie-aux-Mines of Haut-Kœnigsbourg.

De route begint bij het Welchedorp **Fouchy**, vroeger beroemd om zijn kunstnijverheid. De weg slingert tussen herberg-boerderijen en chambres d'hôtes. door. Dit is het vertrekpunt van heel wat wandelroutes. In de bossen liggen kleine open velden, waar schapen, geiten en ezels grazen.

De **Col de Fouchy** biedt een prachtig uitzicht op de Champ du Feu – te herkennen aan zijn toren – en de bergen van Le Hohwald. De weg volgt het ravijn van Pierreuse-Goutte en daalt af naar de Liepvrettevallei in Lièpvre.

Als u de D459 naar Ste-Marie-aux-Mines (zie blz. 336) neemt, volgt u de rivier stroomopwaarts.

COL D'URBEIS: ADRESBOEKJE

📍 Zie ook het adresboekje van Ste-Marie-aux-M. en Le Hohwald.

OVERNACHTEN

DOORSNEEPRIJZEN

Hôtel La Bonne Franquette – 6 place du Marché - 67220 Villé - ☎ 03 88 57 14 25 - www.hotel-bonne-franquette.com - *gesl.* 1ste week juli, voorjaars- en najaarsvakantie - 9 kamers € 57/62 - ☹ € 8 - restaurant € 20/42. De herberg op een pleintje in het centrum heeft nette kamers met rustiek meubilair. De plaatselijke clientèle houdt van de kleine, traditionele gerechten die zonder veel poes-pas geserveerd worden. Redelijke prijzen.

WAT MEER LUXE

La Romance – 17 rue de Neuve-Eglise - 67220 Dieffenbach-au-

Val - 4 km ten zuidoosten van Villé via de D697 - ☎ 03 88 85 67 09 - www.la-romance.net - 5 kamers € 95/105. Aan het eind van een privéweg die langs het bos loopt vindt u een mooi maison d'hôte. Het vakwerkhuis ademt rust uit. Verzorgde, vrolijk gekleurde kamers. Bij mooi weer wordt het ontbijt buiten in de tuin geserveerd.

UIT ETEN

GOEDKOOP

Pfister – 9 place Charles-de-Gaulle - 67220 Villé - ☎ 03 88 57 17 56 - www.patisserie-restaurant-pfister.fr - *dag.* behalve ma 7.30 u-18.30 u; *gesl.* 10 dagen eind jan. Bij dit plaatselijk bekende adres kunt u op het terras of op de patio genieten van heerlijk gebak,

pasteitjes of een van de vele salades. Wellicht koopt u meteen een mooi blik met koekjes of gesuikerde vruchten.

SPORT EN ONTSPANNING

De Club Vosgien heeft door de Val de Villé zo'n 350 km aan bewegwijzerde routes uitgezet. Elke 1ste zondag en donderdag van de maand zijn er wandeltochten of thematische tochten. Daarnaast zijn ook andere activiteiten mogelijk: mountainbiken (7 thematische routes), tochten te paard of met een ezel. Inlichtingen bij het toeristenbureau van Villé en de Compagnie des Accompagnateurs de Montagne (www.rando-emotion-vosges.com). Het toeristenbureau heeft ook kaarten van routes om het historisch erfgoed te ontdekken: Albé en zijn wijngaarden, Fouchy en Le Pays Welche, Urbeis tijdens de periode van de mijnbouw, enzovoort.

WINKELLEN

G.E. Massenez – 1 zone industrielle du Haechy - 67220 Dieffenbach-au-Val - ☎ 03 88 85 62 86 - <http://massenez.com> - ma-vr 9.00-12.00 en 14.00-18.00 u - *gesl. feestd.* Deze brandewijn staat symbool voor de kunst van het Franse destilleren, die al sinds 1870 van vader op zoon wordt doorgegeven. Naast de onvermijdelijke eaux de vie

met frambozen en Poire Williams bevestigen oude likeuren en vruchten in brandewijn de reputatie van het al dikwijls bekroonde huis.

Distillerie Artisanale

Nusbaumer – 23 Grand'Rue - 67220 Steige - ☎ 03 88 57 16 53 - www.jos-nusbaumer.com - ma-vr 9.00-12.00 en 14.00-18.30, za en zo 10.00-12.00 en 14.00-18.00 u; nov.-Pasen: ma-za 10.00-12.00 en 14.00-18.00 u - *gesl. laatste week van jan. en de zo van jan. tot Pasen.* De producten zijn uitgesteld in een waar museum, dat met name een collectie voorwerpen van privéstoekers en een prachtige toonbank bevat. Brandewijn van kirsch, peer en framboos, die bekroond is met een gouden medaille op het Concours Général Agricole.

Ferme Humbert – 83 rue Principale - 67220 Urbeis - ☎ 03 88 57 06 00 - www.biofermehumbert.com - ma-za 16.30-18.30 u.

Biologische boerderij waar u terecht kunt voor melkproducten, eieren, rundvlees, kalfsvlees, fruit en groente. U kunt de boerderij en het melken bekijken (16.30 u).

Confitures du Climont – La Salcée - 14 rte de Climont - ☎ 03 88 97 72 01 - www.confituresduclimont.com - di-za: 10.00-12.00 en 14.00-18.00 u. In deze zaak hangt de heerlijke geur van de verschillende soorten jam, siroop, gelei en dergelijke die hier worden gemaakt en verkocht.

Wissembourg

7803 inwoners – Bas-Rhin (67)

Ondanks zijn uiterst beladen verleden vol belegeringen, rampen en oorlogen (veldslag bij Wissembourg in 1870) is Wissembourg er op wonderlijke wijze in geslaagd intact te blijven. Kuieren over de stadswal en door 'Petite Venise' of het historische stadsgedeelte is echt aan te raden. Meer dan zeventig huizen zijn gebouwd vóór 1700. De opvallende Église St-Pierre-et-St-Paul is de op één na grootste gotische kerk van de Elzas (na de kathedraal van Straatsburg).

ADRESBOEKJE: BLZ. 405

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – 11 place de la République - 67160 Wissembourg - ☎ 03 88 94 10 11 - www.ot-wissembourg.fr - mei-okt.: ma-za 10.00-12.30 en 14.00-18.00, zo, feestd. 14.00-17.30 u; rest v.h. jaar: ma-za behalve feestd. 10.00-12.00 en 14.00-17.30 u - gesl. 1 mei.

Rondleidingen – Het toeristenbureau van Wissembourg organiseert heel het jaar door diverse stadswandelingen en tochten door de omgeving (Route des Villages Pittoresques, Route des Châteaux Forts, du Parc Naturel du Palatinat en du 'Pays de Bade' met de route door het Zwarte Woud) - ☎ 03 88 94 10 11 - www.ot-wissembourg.fr.

LIGGING

Regiokaart C2 (blz. 344-345) – Michelinkaart 315 L2. Wissembourg is een grensstad, gelegen tussen het Hochwald in het westen en het Mundatwald in het noorden.

PARKEREN

Parkeerterreinen: rue Bannacker, place de la Foire en rue de la République.

AANRADERS

De Église St-Pierre-et-St-Paul en het fresco van de H. Christophorus, de wijk Petite Venise, de wijngaarden van Cleebourg.

PLANNING

Reken op een halve dag voor een tocht door de stad. Verken daarna het omringende platteland, liefst te voet. Tal van activiteiten met Pinksteren.

Wandelen Plattegrond (blz. 401)

★ DE OUDE STAD

Reken op 1.40 uur. Vertrek vanaf de place de la République.

Hôtel de Ville B (H)

Het stadhuis met fronton, torentje en uurwerk is tussen 1741 en 1752 uit roze zandsteen opgetrokken naar een ontwerp van Massol. Het verving het voormalige Rathaus, dat bij de stadsbrand van 25 januari 1677 verloren was gegaan.

WISSEMBOURG

DE STAD VAN DE BOEMAN

De legendarische Hans Trapp (von Drott of von Trotha), de Elzasser 'boeman', werd hier geboren. Aan het einde van de middeleeuwen terroriseerde hij de inwoners van Wissembourg vanuit zijn adelaarsnest in Berwartstein. Ouders dreigden met zijn toorn als kinderen niet braaf waren.

Neem de rue du Marché-aux-Poissons naar de Lauter. Aan het eind van de straat heeft u een mooi **uitzicht** op bloemperken (op de voorgrond) en op de koorsluiting van de Église St-Pierre-et-St-Paul (op de achtergrond).

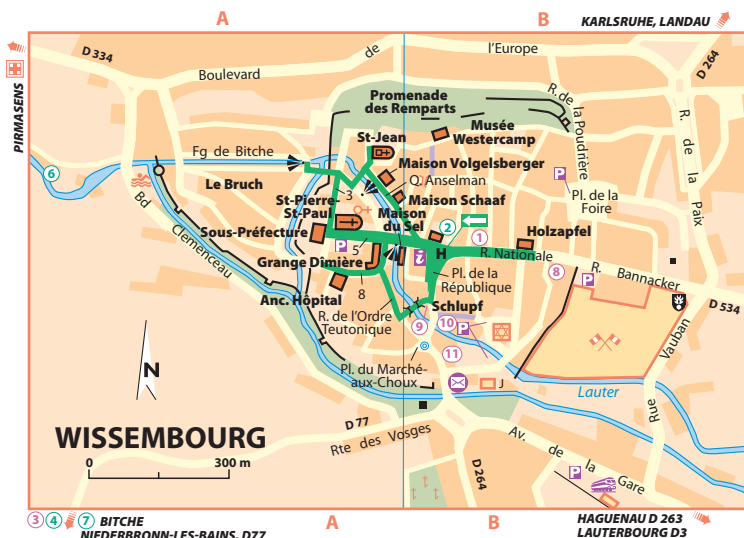
Maison du Sel **B**

Dit voormalige ziekenhuis (1448), slachthuis en zoutpakhuis is gemakkelijk te herkennen aan de dakvensters met een luifel en balkon.

Volg de quai Anselman.

Maison Schaaf of À l'Ancienne Couronne **A**

Oud patriciërshuis (1491) dat tot in 1603 een herberg was en aan het eind van de 18de eeuw eigendom werd van de familie Bartholdi, totdat Auguste Schaaf, zeer geïnteresseerd in de plaatselijke geschiedenis, het in de 20ste eeuw aankocht.

③ ④ ⑦ BITCHE
NIEDERBRONN-LES-BAINS, D77

HAGUENAU D 263
LAUTERBOURG D3

OVERNACHTEN

Cygne (Hostellerie du).....	②	Mirabelle (La).....	⑪
M. et Mme Klein (Chambre d'hôte). ④		Petit Dominicain (Au).....	⑧
Moulin de la Walk (Au).....	⑥	Pfaffenschlick (Auberge du).....	③
Moulin des Sept Fontaines (Ferme-Auberge).....	⑦	Pont M (Au).....	⑨

STRAATNAMEN

UIT ETEN		Chapitre (R. du).....	3
Ange (L').....	⑩	Sous-Préfecture (Av. de la).....	5
Carrousel Bleu (Le).....	①	Stanislas (R.)	8

Vertaling	Bep Fontijn, Harrie Nelissen, Karin Snoep
Eindredactie	Jaap Verschoor
Opmaak	Theo Scholten, Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	Shutterstock, Sergey Dzyuba
Oorspronkelijke titel	Alsace Vosges
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgevers	Philippe Orain (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt)
Eindredactie	Irène Lainey, Catherine Girard, Sandrine Lépinay
Redactie	Mélanie Cornière, Marie Delbès, Laurent Gontier, Anath Klipper, Annabelle Lebarbé, Sophie Pothier, Jérôme Saglio, François Sichet, Julie Wood
Grafisch ontwerp	Christelle Le Déan
Omslagontwerp	Keppie&Keppie, Varsenare
Cartografie	Stéphane Anton, Michèle Cana, Denis Rasse
Met dank aan	Didier Broussard, Marie Simonet Till Palme (Deutsche Zentrale für Tourismus)

© Michelin, Nederlandse tekst Uitgeverij Lannoo, nv, Tielt, 2015

© Cartografie: Michelin

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internet-adressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Groene Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt
degroenereisgids@lannoo.be

De Groene Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo bv
Papiermolen 14-24
NL-3994 DK Houten
degroenereisgids@terralannoo.nl

www.lannoo.com

D/2015/45/103 - NUR 512
ISBN 978 94 014 2189 8

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.